

Валентин Хонін

ЕТАПИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕТНОГЕННИХ ВІДНОСИН

Статтю присвячено етапам стадійного розвитку міжнародних етногенних відносин у просторі міжнародних інтеракцій, необхідних для безперервної етнічної еволюції Людства.

Ключові слова: *етнос, етногенез, кінетична сфера, конституційна сфера, оператор еволюції, каталітична реакція, рефракція, інтерференція, міжнародні інтеракції, міжетнічні зіткнення, міжнародні відносини, міжнародні етногенні відносини.*

V. N. Khonin. *Steps of development of international ethnogeny relations. Paper is devoted to the steps of stage development of international ethnogeny relations in space international interactions necessary for the ongoing ethnic evolution of Humanity.*

Keywords: *ethnos, ethno genesis, kinetic sphere, constitutional sphere, the operator of evolution, catalytic reaction, refraction, international interactions, inter-ethnic contact, international relations, international ethnogeny relations.*

«Етногенез – процес, що постійно триває, подібний до інших явищ природи, хоча й корелюється із соціогенезом, який породжує системи жорсткого типу».

Л. М. Гумільов

Взаємодії між порівняно відокремленими частинами Людства – його окремими соціальними організаціями – пов'язані з неодмінним існуванням комплексів соціальних та генетичних відмінностей між людськими спільнотами – етносами¹, що складають у тому чи іншому форматі основу кожного історично виділеного соціуму.

Саме в плані змін у етносах, змін самих етносів, змін відносин між ними слід розглядати міжнародні етногенні відносини як типологічно особливий, спеціальний пласт фундаментальних просторів станів міжнародних відносин.

Міжнародні етногенні відносини, що неминуче проявляються в будь-якій структурі міжнародних інтеракцій, з повнотою, що залежить лише від основного процесу кожної з них, виконують свою основну функцію – «звивають нитки людських життів у візерунок епохи». А результуючі конструкти міжетнічних зіткнень, відбиваючись у домінантах і нормалі міжнародних етногенних відносин виділеного хроматичного періоду, кінець кінцем, «утворюють суть реальності для цієї епохи»².

При цьому оператором еволюції міжнародних етногенних відносин є потрібні етносам сукупні процеси *обміну форматами етнічної спільності*³, які, продуковані основними

---

¹ «Етноси як форма існування людей розумних, – зазначає М. П. Тіводар, – це такі стійкі міжпоколінні природно й істотно сформовані на певних територіях людські спільноти, які характеризуються стійкими ознаками (ендогамії, внутрішньої компліментарності, етнічною свідомістю та етнонімами) і відрізняються порівняно стійкими особливостями культури та поведінковими стереотипами» [1].

² «Колесо часу звиває нитки людських життів у Візерунок епохи, який утворює суть реальності для цієї епохи», – надзвичайно образно розвиває цю думку Роберт Джордан [2].

³ До *форматів етнічної спільності*, які включають у себе комплекси архетипів, уявлень, установок, стереотипів, міфів, символів, звичаїв, традицій і т. ін., позначених етносоціальними, етнокультурними, етноментальними і т. п. маркерами, можуть входити такі критеріально певні групи: *генеалогічна спільність*, яка спирається на спільність походження, а, зрештою, на поліваріантну генетичну спільність; *фенотипова* і, відповідно, ландшафтно визначена *расово-антропологічна спільність* і *стандарти краси*; *соціумна спільність* і, природно, *спільність історичної*

еволюційними механізмами етногенезу, забезпечують виживання етнічних колективів в умовах соціосфери, що динамічно змінюються на планеті життєствердження Людства.

Видається доцільним звернути особливу увагу на те, в якому розряді міжнародних інтеракцій⁴ та як саме проявляються міжнародні етногенні відносини. Це потрібно, щоб мати можливість виділяти стадії, етапи, фази розвитку й ступені зростання, які відповідають цим відносинам.

При цьому стадії *розвитку* міжнародних етногенних відносин відповідатимуть практично закінченому циклу еволюційної трансформації конституційної сфери етнічного поля, що відбулася в результаті міжетнічних зіткнень, які здійснювалися в межах якоїсь послідовності міжнародних інтеракцій.

доли та соціоустрою; спільність життєвого укладу й стандарти відносин, панміксії, побуту й життєвого успіху; спільність мови і, в цілому, соціолінгвістична спільність; багатовимірною культурологічною спільністю, у тому числі й соціокультурні міфи, традиції та цінності; ідеологічна спільність, у тому числі сукупність легенд і міфів, спільність відправлення релігійних культів і спільність символічного світовідчуття; сукупна психосоціетальна спільність, заснована на соціетальній та ментальній спільності, що формують низку звичаїв, правил і стереотипів поведінки. При цьому автор прекрасно розуміє, що в такій серйозній науці як етнологія такий семантичний образ – термін, як *формати етнічної спільності*, досі не був запроваджений. «Але щодо термінів не сперечаються, стосовно них домовляються». Автор має сміливість сподіватися, що завдяки зручності та універсальності запропонованого варіанта, стосовно цього терміна вдасться домовитися. Якщо ж ні, доведеться працювати з іншим терміном-образом, який влаштує наукову спільноту загалом.

⁴ Основний процес взаємодії суб'єктів у виділеному міжнародному просторі, що практично виявляється у встановленні між ними темпорально визначених зв'язків, здатен ініціювати і певну низку типологічних інших міжнародних відносин, які в межах якогось хроматичного періоду ормують багатомірну цілісність – комплекс інваріантних і сукупних з ними варіативних інформаційно-енергетичних взаємодій – *міжнародну інтеракцію*. Ніколас Луман, *інтерацією* вважає найпростішу соціальну систему дій, яка «становить послідовність (констеляцію) комунікацій між безпосередньо присутніми учасниками і має бути «локалізована» в «просторі трьох вимірів»: соціального, часового та предметного» [3].

Отже, в етнічному полі виділеного простору міжнародних інтеракцій, під впливом достатньо різко змінених умов внутрішньосоціумного і в сукупності з ним і міжнародного середовища, пробудилися пасіонарії одного або декількох етносів, що раніше перебували у певному стані спокою. Міжнародні інтеракції втягують спочатку в непряме, а згодом і в пряме зіткнення значні за статусом етноси. Ці міжетнічні зіткнення, послідовно розширюючися, стають системними⁵, що поступово змінює параметри конституційної сфери даного етнічного поля. Стадія розвитку міжнародних етногенних відносин завершилася.

Серед безлічі варіантів системних міжетнічних зіткнень, що зустрічаються в конкретній історії Людства⁶, у міжнародному просторі потрібно виділити, слідом за Л. М. Гумільовим, найтиповіші. Так, якщо домінуючим варіантом системних міжетнічних зіткнень, що здійснюються у виділеному міжнародному просторі, було *співіснування* етнічних колективів, стандарти обмінів форматами

---

⁵ «Стійкість системи проявляється у прагненні зберегти колишній порядок функціонування та саме існування системи, що є проявом гомеостазису. Реакція ж системи на зовнішні впливи зводиться до її пристосування до цих впливів, супроводжуваного адекватною зміною її кінетичної та конституційної сфери, що слід вважати проявом її хімічної поведінки» [4].

⁶ «Варіанти етнічних контактів:

а) *співіснування*, при якому етноси не змішуються й не наслідують одне одного, запозичуючи тільки технічні нововведення; найпоширеніший. ...Навіть просте співіснування різних етносів при зближенні їх не є нейтральним; в) *асиміляція*, тобто поглинання одного етносу іншим із повним забуттям походження та колишніх традицій, здійснюється найчастіше методами не настільки кривавими, наскільки образливими. Об'єкту асиміляції надано альтернативу: втратити совість або життя; с) *метисація*, за якої зберігається й поєднуються традиції попередніх етносів і пам'ять про предків; ці варіації зазвичай бувають украй нестійкими та існують за рахунок поповнення новими метисами; спостерігається незрідка, але потомство від екзогамних шлюбів або гине в третьому-четвертому поколінні, або розпадається на батьківську й материнську лінії; d) *злиття*, за якого забуваються традиції обох первинних компонентів і поруч з двома попередніми (або замість них) виникає новий, третій етнос. Це, по суті, головний варіант етногенезу. Чомусь він спосерігається якнайрідше» [5].

етнічної спільності пропонували їм не тільки визнавати й поважати домінуючі етнічні особливості їхніх життєвих укладів, а й взаємно забезпечувати їхнє незалежне існування. При цьому обмін іншими досягненнями їхньої соціумної життєдіяльності зазвичай не зустрічав серйозних перешкод, сприяючи утвердженню необхідних для цього міжнародних компромісів соціальних організацій, до яких належать ці етнічні колективи.

Якщо ж оператор еволюції міжнародних етногенних відносин зміщувався в бік неконтрольованого розширеного обміну форматами етнічної спільності, що зачіпає не тільки соціометричні параметри життя етнічних колективів, а й деякі власне етногенні, то подібний домінуючий варіант системних міжетнічних зіткнень, що затверджується впродовж певного хроматичного періоду, визначається (за прямою аналогією з ідеєю Л. М. Гумільова) як *метисація*.

При цьому паралельне існування кількох ансамблів стандартів міжетнічних зіткнень в одному кластері етнічного поля, кінець кінцем, призводило або до нового «розходження» цих етносів у міжнародному просторі по своїх «соціумних квартирах» знову окремих соціальних організацій, або до ввімкнення інших механізмів обмінів форматами етнічної спільності відповідно до вже іншого масштабу основного оператора міжнародних етногенних відносин.

Іноді ж завдяки появі та утвердженню хоча б в одній із частин раніше єдиного етносу нових форматів етнічної спільності починаються глибокі етнотрансформаційні процеси, у результаті яких етнос не тільки остаточно розділяється, а й на його основі затверджуються кілька незалежних соціумних спільнот і врешті-решт, формуються окремі соціальні організми.

*Етнічна парціація*⁷ призводить не тільки до того, що збереження раніше єдиної сукупності форматів етнічної спільності стає практично неможливим, а обмін ними значно ускладнюється, а й до того, що системні відносини цих

⁷ «Етнічна парціація – явище, при якому відбувається поділ раніше єдиного етносу на кілька більш-менш рівних частин, причому жодна з нових не ототожнює себе повністю зі старим (цей процес в якійсь мірі можна розглядати як антипод *етнічної фузії – злиття*)» [6].

етнічних колективів стають виключно міжнародними. Можливий і прямо протилежний домінуючий варіант системних міжетнічних відносин, коли між раніше незалежними етнічними колективами починають відбуватися етнотрансформаційні процеси зовсім іншого плану. Якщо ці процеси, засновані на стійких обмінах форматами етнічної спільності, що поступово розширювалися, ставали вже темпорально значущими для конкретних етнічних колективів та зачіпали не тільки деякі соціометричні, а й основні етногенні параметри їхнього життя, у виділеному міжнародному просторі відбувається *етнічне злиття*, а сам цей простір трансформується вже у внутрішньосоціумний простір.

Цілком можливо, що у виділеному міжнародному просторі соціогенез до цього окремих етнічних колективів не тільки зводив їх в одну «соціумну квартиру», а й сприяв прояву окремого випадку етногенезу, коли по-особливому сконструйований компліментарний ансамбль стандартів міжетнічних зіткнень приводив до формування вже нового етносу з новим комплексом основних форматів етнічної спільності, котрі поєднували в певному співвідношенні частини їх колишніх та варіанти нових.

І, нарешті, при вкрай не толерантному по суті, але все ж домінуючому варіанті системних міжетнічних відносин – *асиміляції*, оператор еволюції міжнародних етногенних відносин зміщується тільки в одну зі сторін, послідовно і досить жорстко змінюючи основні етногенні та соціометричні параметри слабкого етносу, заміщаючи практично весь комплекс його форматів етнічної спільності своїми компонентами. Раніше виділене етнічне поле міжнародного простору трансформується. Спочатку це буде простір єдиної «соціумної квартири», а згодом він може бути знову перебудований на міжнародний простір, але вже з іншими параметрами виділення, і, відповідно, вже й з іншим етногенним конструктом, що включає новий етнос.

Це, у свою чергу, сприяло прояву нових, специфічно орієнтованих адаптаційних процесів, дробленню етнічних колективів – *етнічної дивергенції*⁸.

---

⁸ «Дивергенція етнічна – розпад етнічної системної цілісності зі втратою відчуття компліментарності на заданому рівні етнічної ієрархії» [7].

При цьому домінанта взаємодій етносів у виділеному міжнародному просторі залежить, природно, не тільки від власне типового порядку спрямованості подібних процесів, а й, зазвичай, і від властивих міжнародній інтеракції елементів випадковості та незворотності.

Відповідно до того, як дотичні етнічні колективи дотримувалися прийнятих раніше норм етнічного співіснування, і від того, наскільки сміливо вони їх порушували, залежав прояв флуктуаційних процесів у виділеному етнічному полі, в результаті чого у нових за конструктами етносів з'являються нові формати етнічної спільності.

Кінець кінцем, під впливом динаміки *флуктуацій*⁹, у конкретних сегментах міжнародного простору формуються типові ансамблі стандартів міжетнічних зіткнень і, відповідно до них, відбуваються процеси обміну форматами етнічної спільності. Саме ці процеси в сукупності і є фактично операторами еволюції як в етнічному полі виділеного міжнародного простору зіткнень етнічних колективів, так і в етносфері в цілому.

Виділене етнічне поле, а згодом до певної міри і дотичні з ним, відповідно до принципу еволюції системи, в умовах збільшення ентропії, переходять до нелінійного розвитку. Порушення внутрішньосистемної етнічної симетрії, змушують етноси, а слідом і пов'язані з ними соціальні організми, проводити вибір іншого шляху розвитку і визначати свою здатність рухатися відповідно до нього.

Свідомо чи несвідомо, здійснюючи вибір цього шляху: подальше співіснування, метисацію, парціацію, злиття, асиміляцію, дивергенцію або їх сукупні ансамблі, етноси змінюють свій статус у конституційній сфері етнічного поля. Подібна адаптація їх до нових умов призводить до процесів незворотної етнічної еволюції, оскільки соціогенез окремих частин Людства, а з ним і етногенез, перебуваючи в режимі «критичного вибору», коли етнічна

⁹ «Нині ми всюди бачимо, наскільки важливу роль відіграють незворотні процеси, флуктуації... Флуктуації визначають глобальний результат еволюції системи. ...Ми пропонуємо назвати ситуацію, що виникає після дії флуктуації на систему, спеціальним терміном – порядком через флуктуації» [8].

система втрачає стійкість, незворотно прагне перейти до нового достатньо стабілізованого стану.

Це й відбувається, коли міжнародні етногенні відносини, спираючись на необхідні етносам процеси обміну форматами етнічної спільності, переводять виділене етнічне поле, а за ним і міжсоціумні відносини, крок за кроком на наступну стадію, вже після рішучих трансформацій конституційної сфери на попередній.

Ці кроки в майбутній стан етнічних колективів в етнічному полі виділеного міжнародного простору мають характер *етапів* його розвитку, оскільки відзначають значимі зміни в кінетичній сфері етнічного поля, завершення одних процесів етнічної еволюції під впливом міжсоціумних зіткнень або початок нових.

Після того, як практично закінчився попередній цикл еволюційної трансформації, в ході етнічної еволюції відбувається саморозвиток організації в конституційній сфері етнічного поля в напрямі утвердження міжнародного статусу домінуючих етносів. Це надає їм можливість без обмежень збільшувати коефіцієнт корисного використання енергії соціуму для підтримки свого міжнародного статусу й розширення своїх соціумних можливостей, як у межах соціальних організмів, так і в міжнародному просторі, спрямованих на досягнення не тільки власне об'єктивних, а й ситуативних цілей.

Цей *перший етап* нової стадії розвитку міжнародних етногенних відносин характерний утвердженням подібного *базисного процесу в конституційній сфері* етнічного поля виділеного міжнародного простору, орієнтованого на «внутрішню корисну роботу», передусім для домінуючих етносів та їхнього організованого оточення.

Але водночас починаються й процеси саморозвитку складності у процесах обміну та затвердження на нових просторах етнічного поля форматів етнічної спільності домінуючих етносів. Ці процеси зустрічають спочатку неявний, а потім і явний спротив інших етнічних колективів, які опинилися «по інший бік барикад».

Поступове самоускладнення міжнародних етногенних відносин, пов'язане з розширенням виділеного простору

міжнародних інтеракцій, відбувається в напрямі *зростання обсягу інформації про етнічну еволюцію*, яка підтверджує незворотність процесів інформаційно-енергетичних змін у міжнародній системі. Зростання кількості подібних *актів еволюційних змін* міжнародних систем призводить до накопичення флуктуації в етнічному полі.

Базисний процес обміну форматами етнічної спільності та їх закріплення в нових етнічних конструктах, що є основною причиною прогресивної для домінантних етносів етнічної еволюції, обтяжується тенденціями до «зростання розсіювання вільної енергії» цими етносами, що поступово проявляються, тоді як етнічні колективи-аутсайдери, навпаки, виявляються здатними до концентрації сил опору цим актам етнічної еволюції.

Таким чином, рушійною силою наступного етапу розвитку міжнародних етногенних відносин є спрямований проти рівноваги етнічного поля сам базисний процес, що відбувається у її кінетичній та конституційній сферах. Але ось сукупна реакція на нього стає стимулом для прояву в міжнародному просторі низки міжнародних інтеракцій, які в міру свого зближення, стимулюючи міжетнічні зіткнення, стануть для етнічних колективів-аутсайдерів основою для *кооперації в конституційній сфері*. Цей *другий етап* розвитку міжнародних етногенних відносин продукує доволі нерівні за тривалістю, але еквівалентні за наповненням міжетнічними контактами, міжнародні події «за рахунок тимчасового затримання частини звільненої в цій базисній реакції енергії».

У конституційній сфері етнічного поля поступово проявляється позиція системного опонента домінантному етносу. Відносини між цими сторонами міжетнічних зіткнень знову переносяться до кінетичної сфери міжнародного простору. І якщо ці процеси міжетнічних зіткнень набувають реальної векторної орієнтації, підтримуються розширеною повнотою охоплення етнічних груп різного стратифікаційного рівня, то їх інтенсивність, що поступово зростає, здатна привести до того, що в кінетичній сфері етнічного поля *формується*, по суті, сукупна, базисна реакція, яка претендує на роль нового основного процесу третього етапу розвитку міжнародних етногенних відносин.

Але щоб обмін, перетворення, утвердження, закріплення форматів етнічної спільності, що протистоять домінантним, стали незворотними для цього етнічного поля, вони мають бути підтримані соціумними можливостями соціальних організацій. Отже, боротьба між етносами за соціумну перебудову, або ж, навпаки, за збереження *статусних переваг*¹⁰, що вже затвердилися, має послідовно перейти в міжнародний простір.

Для *четвертого етапу* розвитку міжнародних етногенних відносин потрібна поява каталізатора.¹¹ Байдуже, що саме стане ним в реальній історії виділеного етнічного поля, але надзвичайно важливо, що *каталітичні реакції*,¹² які розпочалися, мають бути такими, щоб системність їхнього стимулюючого впливу на етнічні колективи¹³, кінець кінцем, мала б привести до виникнення нового *інтегративного*

---

¹⁰ «Статус етносу в міжетнічних комунікаціях і тип його взаємовідносин з іншими етносами визначається цілою низкою чинників, серед яких найбільш важливими є чисельність етносу, його міграційна рухливість і наявність у нього необхідних ресурсів для відтворення та розвитку своєї мови і культури. Залежно від поєднання цих факторів в етнології всі етнічні спільності прийнято ділити на етнічні меншини, корінні народи і титульні народи» [9].

¹¹ «За визначенням Оствальда (1902), каталізатором називається «будь-яка речовина, яка змінює швидкість реакції, але при цьому не з'являється в кінцевих продуктах останньої». Каталізатор може прискорити тільки термодинамічно можливу реакцію. Каталіз і каталізатори поділяються на гомогенні та гетерогенні. У першому випадку каталізатор перебуває в тій же фазі, в якій знаходяться реагуючі речовини. У другому випадку каталізатор утворює окрему фазу ... і реакція відбувається на поверхні відділяє цю фазу» [10].

¹² «При подоланні імовірнісних меж, пов'язаних зі специфічними властивостями самих *елементарних відкритих каталітичних систем* і зовнішнього середовища, відбувається саморозвиток механізму базисної реакції. Прості ЕОКС перетворюються в складні, відбувається перехід від неорганічних каталізаторів до органічних, від гомогенних систем із просторово-роз'єднаної структурної та функціональної організацією до мікрогетерогенних систем, які мають межу розділу фаз, і т. д.» [11].

¹³ «Оскільки концентрація активного комплексу складає лише малу частку від концентрації вихідних речовин, навіть незначна кількість каталізатора часто змінює кінетичні властивості системи» [12].

процесу етнічної трансформації. Ці процеси викличуть до життя ансамблі міжнародних інтеракцій соціальних організмів, соціумну структуру яких складають дотичні етнічні колективи. *Гомогенні реакції* призведуть до появи етносоціальних кордонів, що відокремлюють сегменти етнічного поля, в той час як *гетерогенні реакції* протиставляють і зіштовхують етнічні колективи, приписуючи їм непримиренність у відстоюванні символів (істинності, достовірності, чистоти і т. д.) власних форматів етнічної спільності.

Етнічне поле знову буде піддано перебудові, але в міжнародному просторі, зв'язаному за посередництва взаємодіючих соціальних організмів, можуть розпочатися й інші процеси. У конкретній історії Людства саме вони й були реальним тлом міжнародних інтеракцій, змушуючи публічно-управлінські структури цих соціальних організмів ухвалювати рішення і здійснювати дії, на перший погляд, алогічні міжнародній ситуації, але досить логічні, якщо розглянути їхню справжню соціумну основу. Ці процеси, відображаючи основні каталітичні реакції в етнічному полі («боротьба за чистоту віри», прагнення звільнити «гріб Господній», «джихад» і т. ін.) є, за суттю своєю, *рефракцією* цих реакцій.

Отже, *п'ятий етап* розвитку міжнародних етногенних відносин, що відображають подібну «непримиренність» поєднань і зіткнень форматів етнічної спільності, слід визначити як *рефракцію*¹⁴ в конституційній сфері, оскільки в різних сегментах етнічного поля по-різному сприймають поширення хвиль проникнення форматів етнічної спільності в тканину міжсоціумних відносин.

У разі моноетнічного сегмента етнічного поля межі соціумів у виділеному міжнародному просторі не заважають процесам консолідації («електромагнітного» тяжіння до єдності, у тому числі й соціумно), етнічних колективів,

¹⁴ «Заломлення (рефракція) – зміна напрямку поширення хвиль електромагнітного випромінювання, що виникає на межі розділу двох прозорих для цих хвиль середовищ або в товщі середовища з властивостями, що безперервно змінюються» [11].

ставлячи перед ними реальну, але часто й цілком ілюзорну мету.

У випадку іншого за домінантним параметром сегмента етнічного поля, такі «електромагнітні випромінювання» в першому сегменті піддаються природному заломленню* в іншому етнічному середовищі, викликаючи в ньому подібні реакції, але такі, що мають при цьому часто негативну для першого етносу спрямованість. Етнічні еліти в обох випадках є причиною *патології подібної рефракції*. Іноді вони хворіють на короткозорість, не помічаючи реальної загрози своєму етнічному колективу, що виникає через каталітичну реакцію, яка почалася в іншому сегменті етнічного поля. Часом вони страждають на далекозорість і заражають свої етнічні колективи ірреальними загрозами їхній соціумній цілісності.

Найчастіше через розбіжність спільних для етнічного колективу цілей-ідеалів з власними цілями-пріоритетами етнічні еліти самі хворіють на *астигматизм* і є причиною подібної недуги всього етнічного колективу, «бачучи предмети спотвореними», в яких одні проблеми етнічного колективу доволі чіткі, решта ж, що не являють для етнічних еліт цінності – розмиті.

І, нарешті, така хвороба етнічного колективу як *пресбіопія* (вікова далекозорість) вражає етнічні колективи тоді, коли затягується стадія їхнього домінування в етнічному полі. Гіперупевненість у своїй домінантній ролі у виділеному міжнародному просторі, що виникла з віком етносу, призводить до «склеротичної» недалекоглядності еліт, які втратили спроможність *акомодації*¹⁵ реальних міжнародних ситуацій і пов'язаності з ними проблем своїх соціальних організмів і, відповідно, своїх етнічних колективів.

Патології рефракції особливо чреваті в міжнародному просторі в разі, якщо етнічні еліти одночасно є і безумовними авторитетами в складі правлячих еліт або ж просто є ними. У подібних випадках переломлення реальності через

---

¹⁵ * «Акомодація ока (лат. Accomodatio – пристосування) – зміна заломлюючої сили ока, що забезпечує його здатність ясно бачити предмети, які знаходяться на різних відстанях» [13].

ідеали, які визначено значущими для них форматами етнічної спільності, можуть призвести до руйнування в міжнародному просторі певного міжсоціумного порядку, збою в еволюційній динаміці трансформації його етнічного поля. Цілком обґрунтовано може початися *шостий етап* розвитку міжнародних етногенних відносин у виділеному просторі міжнародних інтеракцій – *інтерференція*¹⁶ в кінетичній сфері, коли на базовий процес, що здійснюється в етнічному полі, будуть накладатися інші значущі для міжнародного співтовариства процеси, які розпочалися в інших сегментах міжнародного простору. «Якщо *етноси – процеси*, – писав Л. М. Гумільов, – то в разі зіткнення двох несхожих процесів виникає *інтерференція*, що порушує кожен з вихідних частот» [15].

Саме «нелінійне додавання інтенсивностей» кількох міжнародних процесів може призвести до невідповідності не тільки стратегій міжнародних інтеракцій, спрямованих на підтвердження міжнародного статусу етнічних колективів, а й до реальної невідповідності стану виділеного міжнародного простору і положення в ньому самих соціальних організмів, структурно пов'язаних із ними. Як, утім, і навпаки, «нелінійне додавання інтенсивностей» неузгоджених із міжнародними реаліями дій «індивідуальних товариств», що потрапили в зону інтерференції, може призвести не тільки до тривожних для етнічних колективів змін у кінетичній сфері етнічного поля, а й до можливої в подальшому трансформації і у власне його конституційній сфері.

Це, тим більше, може бути небезпечно для сформованого міжнародного порядку, якщо етнічні еліти (особливо якщо вони становлять основу правлячих еліт) перебуватимуть в уявній впевненості, як стосовно свого становища в «індивідуальному суспільстві», так і стосовно міжнародного статусу своїх етнічних колективів.

---

¹⁶ «*Інтерференція світла* – явище перерозподілу енергії в просторі... нелінійне додавання інтенсивностей двох або декількох світлових хвиль. Це явище супроводжується чергуванням у просторі максимумів та мінімумів інтенсивності, чий розподіл називається інтерференційною картиною» [14].

Подібні помилки ведуть до *сьомого етапу* розвитку міжнародних етногенних відносин – ілюзії в супроводі етнічного контексту міжнародних інтеракцій своїх соціальних організмів. Етнічні еліти, ілюзії в супроводі етнічним а разом з ними і їхні етнічні колективи, не помітять, що в етнічному полі виділеного міжнародного простору починає проявлятися тенденція до ілюзорності самого базового процесу домінування близьких їм форматів етнічної спільності.

До чого це може призвести? До того, до чого в реальній історії Людства приходили всі раніше домінантні етноси та їхні соціальні організми – до корінної перебудови міжнародного порядку, що існував раніше й здавався непохитним, у якому ці соціальні організми виступали «гегемонами» стосовно інших. До того, що досі домінантні етноси, які вступили у фазу *обскурації* або *надлому*, поступаються своєю роллю і місцем молодим та енергійним етнічним колективам, які увійшли у фазу *піднесення* або перебувають у стабільній *акматичній фазі*¹⁷.

У реальності це означає, що в етнічному полі виділеного міжнародного простору починається перший етап нової стадії розвитку міжнародних етногенних відносин, а з ним і подальша етнічна еволюція в просторово-часовому континуумі життєствердження всього Людства.

---

¹⁷ «Фаза етногенезу – сукупність таких рівнів пасіонарної напруги системи, кожний з яких визначає панування в стереотипі поведінки єдиного для всієї сукупності рівнів імперативу поведінки. Фаза підйому – період стабільного підвищення рівня пасіонарної напруги системи внаслідок пасіонарного поштовху або генетичного дрейфу. Фаза акматична – коливання пасіонарної напруги в етнічній системі після фази підйому на граничному для даної системи рівні пасіонарності. Фаза надлому – різке зниження рівня пасіонарної напруги після акматичної фази, що супроводжується розколом етнічного поля. Фаза інерційна, або фаза інерції – плавне зниження пасіонарної напруги етнічної системи після надлому. Фаза обскурації – зниження пасіонарної напруги нижче рівня гомеостазу, що супроводжується або зникненням етносу як системи, або перетворенням його на релікт. Фаза меморіальна – стан етносу після фази обскурації, коли окремі його представники зберігають культурну традицію» [17].

Зрозуміло, що позначені етапи розвитку міжнародних етногенних відносин у межах однієї з абстрактних стадій, в реальності зовсім не обов'язково мають дотримуватися встановленого автором жорсткого цифрового порядку. Їх паралельне існування, а часом і немислимі поєднання, надають історії Людства не тільки суворих обрисів «суть реальності для цієї епохи», а й реальних рис творчості людей, *«звиваючи нитки людських життів у візерунок епохи»*¹⁸.

1. Тіводар М. П. Етнологія. – Львів, 2004, – С. 117.
2. Роберт Джордан. Из цикла «Колесо времени».
3. Николас Луман. Власть. – М., 2001. – С. 236.
4. Див. Руденко А. П., Теория саморазвития открытых катали-
тических систем. – М., 2000.
5. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли. – М., 2003. –
С. 84.
6. Бочкарев А. И. Фундаментальные основы этногенеза. – М.,
2008, – С. 442.
7. Гумилев Л. Н., там же. – С. 542.
8. Садохин А. П., Грушевицкая Т. Г. Этнология. – М., 2000. –
С. 248.
9. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 2003. –
С. 8, 163.
10. Швец В. Ф. Введение в химию катали-
тических реакций.
<http://www.pereplet.ru>
11. Див. Руденко А. П., там же.
12. <http://ilch.vsmu.edu.ua>
13. <http://www.rusmedserv.com>
14. <http://www.golkom.ru>
15. <http://ru.wikipedia.org/>
16. Гумилев Л. Н., там же. – С. 88.
17. Гумилев Л. Н., там же. – С. 547.

¹⁸ Тут було б більш ніж доречно повторити слова Роберта Джордана, цитовані на початку статті.